Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto II. Št. 38

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Naročnina četrtletno 15 Din,
za pol leta 30 Din,
za celo leto 60 Din.
Posamezne številke 1·50 Din.
Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 22. septembra 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
Poštnočekovni račun
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifu.
Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Desetletnica Pleteršnikove smrti

(Ob odkritju spominske plošče na njegovi rojstni hiši v **Pišecah pri Brežicah** govoril **dr. Drag. Lončar** dne 17. septembra 1933. leta.)

Spoštovani zbor, »Slovenska Matica« in »Znanstveno društvo« v Ljubljani, ki ju zastopam pri današnji slavnosti, se zahvaljujeta Vam, domačini iz Pišec, da ste se spomnili ob desetletnici smrti svojega rojaka, profesorja **Maksa Pleteršnika**, z napravo plošče na njegovi rojstni hiši. S tem ste pokazali, da imate čut za resnično veličino, ki ji dajete priznanje po zasluženju.

Prešeren, ta mojster nepokvarjene slovenske besede in mislec globine brez dna, je **napravil** v nemškem jeziku svojemu prijatelju **Korytku**, ki je bil kot poljski izgnanec mlad umrl v Ljubljani, grobni napis naslednje vsebine: Človek mora umreti; poslej ostane človeštvo in ž njim to, kar je storil zanj. Enak napis bi lahko imel na grobu tudi **Pleteršnik**. Deset let že počiva njegovo telo v domači zemlji, a njegov duh živi v njegovem delu, dokler prebivajo Slovenci od ogrske do beneške ravnine — še dalje, dokler preučujeta slovansko jezikoslovje in narodopisje slovenski jezik in narod.

Spoštovani zbor, ljubljanski škof **Anton Alojzij Wolf** je zapustil ustanovo za slovenski slovar. Prvi del, nemško-slovenski, je izšel v dveh zvezkih 1860. leta pod uredništvom jezikoslovca in časnikarja **Mateja Cigaléta**; drugi del, slovensko-nemški, pa tudi v dveh zvezkih leta 1894. in 1895. pod uredništvom **Maksa Pleteršnika**. Gradivo zanj se je nabiralo iz obstoječih slovarjev in slovarskih rokopisov, iz slovenskih knjig, od najstarejših **Trubarjevih** do takratne dobe, iz časnikov in časopisov ter končno iz ust slovenskega ljudstva, zlasti dolenjskega, odkoder je glavno vzet ta jezik, ki ga danes govorimo in pišemo po šolah in uradih, v cerkvi in javnem življenju, v znanosti in umetnosti. Vso to množino nakopičenih besed in izrekov je **Pleteršnik** uredil v 9 letih, a 3 leta je trajal tisk. Njegov slovar obsega okoli 1900 strani, vsaka stran ima približno 50 do 70 besed, kar daje skupaj 95 do 133 tisoč besed. Uredil ga je takó, da je naznačil, kakó se beseda naglašuje in izgovarja, kakšne vrste je in kakšen pomen ima, kakó se nemški imenuje in odkod izvira: ali je domačinka ali je izposojenka iz sorodnih slovanskih jezikov ali je tujka iz nemščine, italijanščine, madjarščine itd., a končno je tudi povedal, kateri pisatelji, oziroma, kje jo uporabljajo. Iz tega splošnega pregleda vidite, kakšno velikansko delo za ves slovenski rod je opravil Vaš, na zunaj takó skromni rojak.

Pleteršnik je bil znanstvenik. Človek je ustvarjen takó, da naravno hrepeni po **dobroti, resnici in lepoti.** Prvo dosega z verstvom, drugo z znanostjo in tretjo z umetnostjo. To so tri zvezde, ki vodijo ladjo človeštva po morju življenskih hrepenenj in prizadevanj, kakor pravi Masaryk. Vzemite mu dobroto — verstvo, vzemite mu resnico — znanost, vzemite mu lepoto — umetnost: in uničili ste mu vse, uničili ste njega samega. Ni sicer vselej dobrota, kar se odeva z verskim plaščem, ni vselej resnica, kar si prisvaja znanstveni obraz, ni vselej lepota, kar nastopa v imenu umetnosti; toda v tem je pomen in napredek človeške omike, da vedno bolj odstranjuje človeške slabosti in zmote. Svobodno verstvo, svobodna znanost in svobodna umetnost, skratka: **svobodna duhovnost je pogoj človeškega dela in zagotovilo njegovega uspeha.**

Dandanes vstajajo krivi preroki, ki zametujejo duhovnost ter načelno **rešujejo svet z nasiljem in celó z umori.** Vsakdanja skušnja in nepristranska zgodovina nas pa učita, da sila nima trajnosti. Kje so nekdanje mogočne države: asirska, babilonska, egiptovska, perzijska, makedonska in rimska? Samó to je ostalo od njih in smo prevzeli mi kot dragoceno dediščino, kar so ustvarile duhovnega. Pa kaj bi hodili po zglede v davno preteklost, ko smo sami doživeli prepad avstro-ogrskega, nemškega in ruskega cesarstva? Sila jih je bila rodila in sila jih je zopet uničila prav po **Kristovih** besedah, da »vsi, ki primejo za meč, bodo z mečem končani«.

Pravijo nam, da je življenje **boj** za obstanek in da je zató **vojna** neizogibno sredstvo, s katerim se posameznik in narod krepita in vzdržujeta v moči. To je enostransko pojmovanje, ker v vsem stvarstvu (rastlinstvu, živalstvu in človeštvu) ne vlada samó medsebojni boj, ampak tudi **medsebojna družnost in pomoč**; zakaj brez njiju bi zlasti človeška družba ne mogla obstajati niti za hip. Kakor so morski viharji redkejši od rednih vetrov, pravi modroslovec **Herder**, takó se tudi na svetu rodi več ljudi, ki ustvarjajo, kakor onih, ki uničujejo. V živalstvu je manj krvoločnih levov in tigrov kakor krotkih golobov in ovác; enako so tudi v človeški zgodovini kruti **Atile, Džingiskani in Timurlenki**, ti mesarji človeštva, v veliki manjšini. Z napredujočo umnostjo si podjarmljamo mrtvo prirodo, a z rastočo prisrčnostjo si blažimo lastno divjost. In ob urah bridkosti, ko nas zapušča vse: človek in priroda, ko nas stresata telesna in duševna bolest — kdo nam daje opore in tolažbe? To niso bataljoni enako opravljenih mož, to niso bajoneti in kanoni, ampak verstvo, znanost in umetnost. V njih je resnična krepkost, trajna moč, ki nas spremlja celó preko groba.

Kakor toliko drugih, kaže tudi **Pleteršnik** s svojim znanstvenim delom, da ni iskati rešitve človeštvu v znamenju meča, ampak da sta naša blaginja in sreča edino v znamenju pluga in peresa, v znamenju dobrote, resnice in lepote.

Pleteršnik je bil slovenski znanstvenik, ki nas je učil čistote, pravilnosti in popolnosti slovenske besede. Jezik je sredstvo za medsebojno izražanje misli, čustev in želja, sredstvo za medsebojno sporazumevanje. V jeziku se kaže narodni duh; ako poznamo jezik, poznamo narodno duševnost. Izguba lastnega jezika pomeni izgubo lastne bitnosti in lastnega bistva. Slovenski jezik, ki mu je postavil **Pleteršnik** s slovarjem nesmrten spomenik, se piše že nekako od leta 1550. dalje in ne spada potemtakem med novejše ustvaritve. Vsi največji slovenski umstveniki so ga skrbno gojili, ves zavedni narod se je vztrajno potegoval v boju z Italijani, Nemci in Madjari za njegovo uveljavljanje v šoli in uradu, v cerkvi in javnem življenju, v znanosti in umetnosti. S **Pleteršnikovim** slovarjem se je za naš čas sijajno končalo skoraj 350letno prizadevanje za čistoto, pravilnost in popolnost slovenščine.

In sedaj se oglašajo med nami krivi preroki, ki se navdušujejo v imenu Jugoslavije za odpravo slovenskega književnega jezika. Samó dvoje je mogoče: ali je takšno mišljenje plod umske razklanosti, potem je to duševna bolezen ali zabloda; ako je pa sad sebične preračunjenosti, potem je to nravni nedostatek ali zloba. Opustitev slovenščine

Jan Lego

14. IX. 1833 — 17. IX. 1906.

(Spomini.)

Od tega časa bo 35 do 40 let, odkar sem prvič slišal njegovo ime. Ne vem več, kakó je prišlo do tega. Ali je bil to **Anton Trstenjak** (v čigar hišo sem — ne vem, kakó — začel zahajati), ki mi je pravil o njem osebno in kar sem tudi zvedel iz njegove knjige o slovenskem izletu v Prago, ali je bil to dr. **Anton Mahnič** s svojim »Rimskim Katolikom«.

Kot dijak sem bil namreč poslal **Mahniču**, takratnemu profesorju bogoslovja in uredniku »Rimskega Katolika« v Gorici neki spis, da bi bil dobival list zastonj. In res mi je odgovoril **Mahnič** ljubeznivo na vizitki naslednje: »Došel mi je Vaš spis »Star cilinder itd.« V njem kažete lepih zmožnosti. Skrbite da zvesti ostanete nazorom, katere izražate. Jaz bi le želel, da bi se i v prihodnje pridno vadili v sestavljanju enakih spisov. Upam tedaj, da ta spis ni bil zadnji ... Pošiljal Vam bodem odslej »R. Kat.«. Vam vdani dr. Anton Mahnič, profesor bogoslovja. — Kaj sem pisal v sestavku »Star cilinder pripoveduje svojo zgodbo«, danes za trdno ne vem več; najbrž sem nastopal proti vulgarnemu (primojduševskemu) liberalizmu in nacionalizmu. V tem oziru sem ostal zvest svojim nazorom; toda **Mahniču** iz neznanih mi vzrokov nisem več poslal nobenega sestavka. V »Rimskem Katoliku« je bil **Lego** na dnevnem redu zaradi svoje svobodnomiselnosti: husitstva in sokolstva, kakor mu je to očital **Mahnič** in svaril slovensko dijaštvo pred njim. Poleg njega so bili predmet **Mahničeve** sodbe in obsodbe sploh takrat vladajoči Mladočehi, kakor **Podlipný**, starosta češkega sokolstva, a tudi **Masaryk** in drugi. To je bilo v 90ih letih preteklega stoletja.

Naj je že bilo kakorkoli: v višjih gimnazijskih razredih sem se začel učiti češčine, da grem študirat v Prago, kjer je že bil **Dermota**, ki sem ga poznal iz dijaške »Zadruge«. Najbrž mi je prigovarjal, da mu sledim Obrnil sem se na **Lega** po nasvete, ker sem hotel, da bi bili abiturijenti letnika **1897.** odšli po možnosti v Prago. Obžalujem, da nimam **Legovega** odgovora, ki mi je postregel češki z dolgim pismom in navdušeno. Imel je drobno, kaligrafično pisavo, kakor n. pr. naš **Stritar**. Začel sem agitacijo za Prago, govoril sem osmošolcem v Ljubljani in Novem mestu ter pisal tudi drugam. Uspeh je bil zelo majhen, ker tla še niso bila pripravljena za takšen preobrat: slovenski dijak je hodil po velikanski večini še vedno na Dunaj in v Gradec, le semtertja se je posameznik izgubil v Prago.

V tej praški slovenski naselbini smo bili v začetku med prvimi Schweiger (finančni uradnik v pok. v Mariboru, ki ga jaz nisem več dobil tam), Dermota, Kunšič (oba prezgodaj umrla: družboslovec in jezikoslovec), Novak (živi kot železniški uradnik v Zagrebu), nató midva z Žmavcem (uradnik praške vseučiliške knjižnice), potem pa Frfolja (odvetnik v Trstu), oba Grma (slikar in njegov brat), Hlača (živi v Ameriki), Gorišek (odvetnik v Št. Lenartu), oba Kenda (profesor in notar), Kristan Anton (ki je hodil v znano zasebno Eckertovo trgovsko šolo po odslužitvi vojaškega leta), Šporn (bivši veliki župan v Ljubljani, ki je bival takrat s svojimi starši v Pragi), Senčar (odvetnik v Ptuju), Švigelj (ne vem, kaj je ž njim), Tejkal (profesor v Ljubljani), Vavpotič (slikar v Ljubljani), Žirovnik (odvetnik v Ljubljani).

Del te visokošolske mladine je zahajal k **Legu**, med njimi tudi jaz. Ali je bilo to v Karlinu ali na Žizkovu ali kje, danes ne vem. Ob pivu in prigrizku smo se pogovarjali in tudi — prepirali, seveda v dostojni obliki. Slovensko dijaštvo, dasi ga je bilo v Pragi prvotno okrog desetorice, je bilo razdeljeno po svojem mišljenju v dva narodnokulturna in socialno-politična tabora: v **narodnjake** (nekako mladočeške smeri) in v **Masarykovce**. Ti poslednji smo se družili s somišljeniki Hrvati in Srbi (med katerimi so bili n. pr. Bertić, Fugger, Heimrl, Iljadica - Grbešić, Jelovšek, Majkić, Marušić, Poljak, Šajković, Wilder. **Radić** je bil leto prej, ko sem prišel jaz v Prago, izgnan iz nje in je bival v Parizu, semtertja se je skrivaj pripeljal nazaj in smo se shajali v »Narodnem domu« na Vinohradih. Izdajali smo dijaške hrvaško-slovenske-srbske časopise v Masarykovem duhu. Pri »Glasu« sta bila podpisana kot lastnika Radić in Pribičević (ki pa ni bival v Pragi), a odgovorni urednik je bil Podgornik, znani slovenski časnikar. Z nami je sodeloval Čeh Hlaváček.

(Konec prih.)

Opomba. Slovenski biografski leksikon (str. 631) in Poučni slovar (I. del, str. 13) imata pomotoma rojstno letnico 1932.

skega književnega jezika bi ne bila mogoča po skoraj 400letnem nepretrganem razvoju in pri dosežnih uspehih, ki so častni za takó majhen narod in ob silno težavnih razmerah. Ako bi pa vendar bila mogoča, potem bi pomenila za nas, da smo postali na južnoslovanskem deblu suha veja, ki ne poganja več, a že starodavni pesnik Homer je povedal pravilno, da je bolje biti svinjski pastir med živimi kakor vladar nad vsemi mrtvimi. In kaj naj bi bilo s Slovenci izven Jugoslavije, za to se ta nauk ne briga, ker mu gre glavno za golo število, a ne za duhá, ki edini daje človeku pravo dostojanstvo in vrednost.

Ob današnji počastitvi Pleteršnikovega imena podajmo jasno in glasno svojo narodno izpoved: sebi v spodbudo, drugim v pouk.

Prvič. **Slovenci smo in hočemo ostati enakopraven člen južnoslovanske družine.** Narod, ki je rodil jezikoslovce - učenjake: Bohoriča in Popoviča, Kopitarja in Miklošiča, Pleteršnika in Škrabca; narod, ki je dal svetu književnike - umetnike: Dalmatina in Prešerna, Levstika in Cankarja — tak narod imá poleg prirodne tudi zgodovinsko pravico, da se na svoji zemlji izživlja po svoje.

Drugič. Kdor bi stal med nami na nasprotnem stališču, ta bi se sam izločil iz slovenske narodne skupnosti, ker v tem vprašanju ni barantanja in izmikanja: prirodno in zgodovinsko dejstvo je namreč postavljeno takó, da se more odgovoriti nanj edino s priznanjem ali z nepriznanjem — tretjega ni.

Spoštovani zbor, domačini častite v Pleteršniku svojega dobrega rojaka, slovenski narod pa svojega zaslužnega znanstvenika, učitelja slovenskega jezika. Odkrijmo v znak hvaležnega priznanja temu skromnemu, a velikemu možu spominsko ploščo na njegovi rojstni hiši s klicem: Slava mu!

*

Splošna načela o vprašanju šolskih knjig

Prav tako kakor drugih vprašanj vzgoje, tudi vprašanja slovenskih šolskih knjig nikdar ni moči rešiti končno veljavno — ne načeloma, ne v posameznostih; zatorej je vsaka kritika, ki stvarno razpravlja o tem vprašanju, zdrav in potreben pojav, ker služi nezaključljivemu procesu izboljševanja, izpopolnjevanja in napredka. Vsekakor pa je to vprašanje v tesni zvezi z vprašanjem učnega načrta; zakaj njega načelni del je nedvomno izčrepan v učnem načrtu samem.

Letošnje šolsko leto je sprožilo vprašanje šolskih knjig v naši javnosti, ker je pouk na naših srednjih šolah v živo zadet, zlasti s prepovedjo uporabljanja Grafenauerjevih slovenskih čitank za višje razrede in pa še nekaterih drugih slovenskih šolskih knjig. Nekateri krogi so porabili to priložnost, da obrnejo vprašanje slovenskih šolskih knjig v nerazumljivo protidržavno smer s tem, da namesto konstruktivnega dela na naši bodočnosti zagovarjajo razdiranje vrednot in dobrin, ki smo jih pridobili za ceno večstoletnega dela naših najžlahtnejših in najodličnejših mož; s tem, da uničujejo dediščino, ki smo jo Slovenci prinesli kot duhovno dobrino v našo skupno državo. Pod krinko lažinacionalizma, za katero se skrivajo grobokopi značajnosti, poštenosti in blaginje države, ustvarja neki del časnikarstva zmedo, uvaja nesolidnost ter ruši stabilnost, katere smo danes bolj potrebni kakor kdaj prej. Ker neosnovani in smešni dokazi z vzgojnega stališča seveda ne zadostujejo, so podprti z dokazi gospodarskega značaja, ki so postavljeni brez vsakršnega stvarnega dokaza, zato pa okrašeni s publicami in ostrimi napadi na najrazličnejše faktorje.

Od stvarnega stališča, t. j. prepovedi nekaterih šolskih knjig, za katere nimamo nikakega nadomestila, vhajajo v nestvarnost in »slovensko« pisani list »Pohod« se trudi dopovedati svojim čitateljem, da je misel odprave slovenskih šolskih knjig iz slovenskih srednjih šol zelo posrečena in velikega pomena za našo narodno kulturo. Stvar gre torej v smer odprave slovenskih učbenikov, češ, saj je že takó učni jezik slovenski, kaj je treba, da bi bili še učbeniki slovenski!

Takšno trditev utemeljuje omenjeni list s tem, da bi se slovenski dijaki naučili iz srbskohrvaškega učbenika (kateri naj stopi namesto slovenskega) tega jezika mimogrede. Gospodarski dokaz, ki naj bi v času gospodarske krize uspešno podprl to pedagoško abotnost, se glasi: slovenske učne knjige so predrage in preveč obremenjujejo žepe slovenskih staršev, medtem ko bi male izdatke za vseskozi cenejše srbskohrvatske knjige komaj čutili. (Ako bi slovenski starši prosili nemško ali italijansko vlado za nemške in italijanske učbenike, jih menda sploh ne bi bilo treba plačati — dobili bi jih zastonj, morda še v usnje vezane!)

Tole poročilo se bo seveda zdelo odličnim »nacionalnim« pedagogom v omenjenem listu — enostransko, kakor trdijo to že o nekem drugem listu, ki tudi ni njihovega menja. Kdor pa ima zdravo pamet, vendarle soglaša z mnenjem vseh dobrih pedagogov na svetu, ki pravijo, da se tujih predmetov in tujih jezikov najbolje učiš na podlagi svojega materinega jezika, ki ga obvladaš in razumeš. Že zdaj, ko je učni jezik slovenski, slišimo vsepovsod tožbe o slabih učnih uspehih v šoli — kako bodo dijaki obvladali predmete šele na podlagi drugega jezika, ki ga ne razumejo, ni težko prerokovati.

Ne, takšni dokazi so nestvarni in se rodijo kvečjemu v glavi človeka, ki ni imel nikoli opravka s pedagogijo, ali pa je skrajno slab pedagog.

Zdaj si pa oglejmo drugi dokaz, ki ga imenovani list navaja, češ, da se mu smilijo starši, ki morajo kupovati drage slovenske knjige namesto kratkih, priročnih in cenih srbskohrvatskih učbenikov. Res je, da imajo srbskohrvatski založniki šolskih knjig možnost, da tiskajo svoje učbenike v štiri do osemkrat večji nakladi kakor slovenski založniki, kar pocení nabavne stroške ne samo štiri do osemkrat, marveč povprečno še enkrat toliko. Srbskohrvatski učbeniki bi potemtakem bili zares lahko mnogo, mnogo cenejši od slovenskih (če bi namreč imeli srbskohrvatski založniik kaj čuta za žepe staršev in za — narodno prosveto). A temu, žal, ni tako. Nepravilno bi bilo navajati konkretno razlike med to in ono slovensko, oziroma srbskohrvatsko knjigo, ker so stroški nabave za knjigo enega in istega predmeta lahko zelo različni. Ugotovimo lahko samo to, da so mnogi slovenski učbeniki cenejši od srbskohrvatskih (česar Bog ne daj, da bi omenjeni list v svoji »objektivnosti« omenil), drugi spet dražji. Eno pa nedvomno drži: **povprečno so slovenski učbeniki prav tako poceni kakor srbohrvatski.**

Skušali bomo to vprašanje osvetliti rajši na praktičnih primerih: slovenski ZEMLJEPIS ZA SREDNJE ŠOLE I. del, ki sta ga spisala Pajk in Kržišnik in ki je letos prepovedan, velja Din 24.—. Namesto njega so naše srednje šole uvedle T. Radivojevićev učbenik OSNOVI GEOGRAFIJE ZA PRVI RAZRED SREDNJIH ŠKOLA, ki velja Din 35.—. — Jerovšek-Košanove: LATINSKE VADBE za 7. in 8. razred gimnazij in realnih gimnazij nadomešča zdaj knjiga Čolića: LATINSKA ČITANKA ZA VIŠJE RAZREDE. Slovenska knjiga velja Din 26.—, srbskohrvatska pa Din 49.50. — Geometrija (Matek-Mazi-Jeran) za IV. in V. razred (za dve šolski leti), velja Din 34.—, dočim obsega zdaj uvedena Nedićeva Geometrija učno tvarino samo za V. razred (eno šolsko leto) in velja Din 27.50.

Kje je torej cenost srbskohrvatskih učbenikov? Očitek dobičkarstva, ki ga je znal omenjeni list nasloviti na slovenske založnike, bi bil bolj umesten, če bi romal na založnike srbskohrvatskih učbenikov. Raje bi se ta list spomnil, da je edinole požrtvovalnost slovenskega založništva prisilila avstrijsko prosvetno oblast, da je v višje šole uvedla slovenski pouk. Ali je bila dobičkaželjnost slovenskega založnika mar v tem, da je izdal v najdražjem stavku natisnjeno aritmetično knjigo za višjo realko v — 400 izvodih, še preden se je sploh vedelo, ali bo uporabljena? Takšnih primerov, ko je slovensko založništvo izdajalo slovenske učbenike z gotovo zgubo, je čisto dovolj, da smemo govoriti o grdih neresnicah, ko se hoče izrabljati pri reševanju tako važnega vprašanja, kakor je vprašanje šolskih knjig — povsem neutemeljeni gospodarski dokaz!

Pa še z druge strani bomo osvetlili prijazno priporočilo omenjenega lista, češ, da bi bilo za žepe staršev neprimerno bolj gospodarsko, če bi se uvedli srbskohrvatski učbeniki. Znano je, da kupuje komaj ⅓ dijakov čisto nove knjige, drugi kupujejo knjige antikvarično ali jih podedujejo od starejših bratov ali sestra. Kako ogromni so stroški za starše, kadar se uvede nova knjiga, vsakdo ve, zakaj novo uvedeno knjigo morajo kupiti vsi učenci brez izjeme po polni ceni. Takšen izdatek pa ne zadene staršev samo, kadar je treba kupiti novo slovensko knjigo, ampak tudi, kadar je treba kupiti novo srbskohrvatsko knjigo — a tega seveda »nacionalni« list, ki ščiti koristi staršev, ne ve!

»Slovenija« hoče delati za koncentracijo vseh naših duhovnih, moralnih in političnih sil v borbi za trajne pogoje našega svobodnega življenja kot narod (kot kulturno-zgodovinska individualnost). V tem zmislu bo posebno povdarjalo to, kar vse zavedne rojake druži, ne da bi hotela s tem zanikati diferencijacijo duhov, v kolikor je utemeljena v dejansko obstoječi ločitvi duhovnih, socialnih in gospodarskih interesov. Kdor te težnje odobrava, ga vabimo v krog naših rednih naročnikov.

Studio . . . Park . . . Herman Celjski . . .

Celje je oživelo. Kjerkoli si, po ulicah, v kavarni ali gostilni, vsepovsod le: Studio, Park, Herman Celjski. Ali je mogoče, se vprašujemo, da se je celjska družba, četudi le za hip, pa vendarle, odvrnila od svojih vskakdanjih pogovorov, ki se ji zdijo nadvse važni in potrebni tako, da poleg njih skoro ne poznajo ničesar drugega. Če zahajaš redno v kavarno, moraš ugotoviti, da so v njej večer za večerom isti ljudje, če si jih ogledaš natančneje, zapaziš, da tudi večer za večerom sedijo na istih mestih, če jim pa prisluškuješ, doženeš, da tudi večer za večerom razpravljajo o istih vprašanjih. Zadnje čase pa govore samo o uprizoritvi Hermana Celjskega v celjskem mestnem parku. Najrazličnejša so mnenja o tem: nekateri brez smisla hvalijo, drugi brez smisla odklanjajo ali napadajo (omeniti je treba pri tem, da je mnogo takih, ki hvalijo ali odklanjajo, pa predstave sploh videli niso) in le malo jih je, ki bi se bili poglobili v stvar in sodili objektivno, to se pravi tako, da bi pri ocenjevanju izločili vse osebno, namreč, da ne bi poznali niti simpatij niti nasprotstev, ki jih imajo do posameznih igralcev in do režiserja. Za primer naj povem tole: Nemci pravijo, da nikakor ne morejo hvaliti stvari, ustvarjene po človeku, ki je še pred nekaj meseci v časopisju napadal njihovo -UFO-. In je še sto in sto drugih stvari, ki s to uprizoritvijo, še manj pa z umetnostjo samo, nimajo nobenega opravka, ki pa vendar branijo nekaterim (razumljivo tudi Slovencem), povedati svoje mnenje tako, kot bi ga po vsej pravici morali, to se pravi opisati tisto, kar so sami občutili, ko so sedeli na klopeh v gozdiču in gledali pred seboj prizore iz življenja CELJSKIH.

Milan Košič je človek velike energije in velikih sposobnosti. Iz niča je v nekaj mesecih ustvaril gledališko družino, ki je do sedaj že s tremi različnimi deli (XYZ, Sen kresne noči, Herman Celjski) stopila pred javnost.

Mislim, da smo si edini, če trdimo, da je Studio za Celje pridobitev, če gledamo nanj, kot na nekaj, kar bi že davno morali imeti, kar moramo za vsako ceno skušati ohraniti, česar nikoli ne smemo izgubiti. Ugotoviti pa moramo zato vsekakor, da so v tem Studiju ljudje, za katere nikakor ni mesta v njem, katerim ali manjkajo še vsi osnovni pojmi o teatru, ali pa jim ta ali oni vzrok jemlje vsako legitimacijo za tovrstno umetniško uveljavljanje. In pri reševanju tega vprašanja bi moral biti Košič brezobziren. Košič je umetnik in hoče podajati umetnost. Za podajanje umetnosti pa so mu potrebni ljudje (igralci), ki znajo igrati in govoriti, ker sta igralec brez dobrega glasu in govornik brez daru za igranje v teatru tako nemogoča, kot more biti nemogoča sploh katera stvar na svetu.

Ni moj namen na dolgo in široko razpravljati o zmožnostih in napakah posameznih igralcev, napisati hočem le nekaj misli o njih.

Rabil bom včasih ostre in nezaželene besede, morda bom koga s tem presenetil. Pa pravijo, da je treba iluzije realizirati, zato naj mi ne zamerijo.

Herman g. Mra. Ph. Fedorja Gradišnika je bil igralsko in govorniško skoraj brezhiben, motilo je le tisto njegovo nepotrebno sklanjanje in zvijanje in pa to, da včasih ni popolnoma obvladal i z v i r n e g a teksta; seveda je pa vse to le malenkost naproti njegovi sicer izvrstno podani igri.

Brezdvomno je prvovrsten igralski talent g. Rado Miklič. Njegov Jošt je bil tak, kot bi ga ne mogel bolje podati noben poklicni igralec. Upamo, da nam bo mladi inteligentni talent še večkrat ustvaril kaj podobnega.

G. Adolf Pfeifer nam je znan kot vešč igralec, kar je ponovno dokazal v svojem Frideriku.

Žid Aron Salobir g. Cirila Debeljaka je v splošnem zadovoljil, medtem ko so ostali Židi zadostili le zahtevam povprečnega gledalca.

Pater Melhior (g. Milan Košič) je igral zares občuteno.

Pri Hermanu mlajšem (g. Bogomir Skaberne) je posebno motila njegova slaba izgovarjava, pri igri pa, dasi sem prepričan, da je vlogo razumel, se mu vendar ni posrečilo, prepričati o tem tudi gledalcev.

Herič (g. Franc Ramšak) je bil spočetka le navaden deklamator, proti koncu pa se je v vlogo nekoliko vživel in jo je odigral povprečno.

Eneja Silvij Piccolomini (g. Jožef Jurač) bi bil lahko mnogo boljši, saj je vloga v splošnem hvaležna. Motil je tudi njegov talar, motili so njegovi čevlji in maska, ki ni bila ravno posrečena in je skoraj odbijala.

Od ženskih vlog je zadovoljila samo Barbara gdč. Turkove. Gdč. Turkova je res idealen igralski talent. Dikcija dobra, postava, kot ustvarjena za to vlogo. Z eno besedo: simpatična.

Renata Milheršić je kot Veronika Deseniška igralsko kot govorno povsem odpovedala. Po mojem mnenju se niti ni mogla vživeti v vlogo, ker igre ni razumela. Priznati se ji mora, da se je kot Neslovenka le s težavo priučila našemu jeziku in samo v tem je njena zasluga. (Sicer pa tudi njena slovenščina ni bila popolnoma čista, rabila je me-

Postranski državni jezik

Zadnji »Pohod« razmišljuje v dolgih predelih, kako bi se dal čimbolj utesniti slovenski pouk na slovenskih šolah. O tem bomo drugje spregovorili. Izvirna je »Pohodova« misel, da je znanje srbohrvaščine potrebno za izobraženega človeka. O tem ne bomo razpravljali, ker smo prvič svoje misli glede kulture in jezikovne avtarkije že večkrat in dovolj razločno obrazložili in ker navsezadnje ne vemo, komaj slutimo, kje se začenja za »Pohod« meja izobraženosti. Toda nekaj drugega ne smemo prezreti.

»Pohod« piše namreč, da je srbohrvaščina naš »glavni državni jezik«, ki se »govori po vsem Balkanu«.

»Pohod« uvaja s tem nov državoslovni izraz: »glavni državni jezik«, ki naj bo seveda v prvi vrsti nekaj več od »postranskega državnega jezika«. Da ta zadnji ne more biti drug, kakor slovenščina, je jasno spričo nič ali le slabo prikrivanega odpora, ki ga vzbuja v vsakem pristnem jugoslovenu samostojni slovenski jezik.

Naša ustava ne pozna in ne priznava »glavnih« in »postranskih« državnih jezikov. Poznala jih tudi ni vidovdanska ustava. Narobe, popolna enakost in enakopravnost slovenščine, hrvaščine in srbščine je bila od vsega početka osnova in pogoj naše združitve.

Pa tudi na vsem širokem svetu ga ni zakona, je ni ustave, ki bi kaj takega določala. Že zaradi tega, ker je to logičen nezmisel. Ali je kak jezik državni jezik, ali ni — drugačnega izhoda ne more biti. Celo Avstrija si ni upala uzakoniti glavnih in postranskih državnih jezikov, kakor bi bila to sicer rada storila. Raje je mečkala in silila svojo nemščino v šole, v urade, v javnost,

Ne da bi hoteli globokovidnost tistega sestavka in njegova pisca precenjevati, ali tega se gotovo zaveda, kakšne posledice mora imeti taka ločitev v vsakdanjem pravnem življenju. Namreč te, da postane »postranski« državni jezik kar čez noč nedržaven. Ali z drugimi besedami: če naj obvelja ta nauk, smo Slovenci na mah v Jugoslaviji narodna manjšina, ki bi se morala boriti za svoje narodne in jezikovne pravice. Prav kakor je bilo to v Avstriji.

Sicer pa radi priznavamo: »Pohod« piše logično In dobro je, če si vsako tako stvar zapišemo in zapomnimo. Kajti gotovo, pa prav gotovo še pride čas, ko bo hotel, da prav za prav ni tako mislil.

Za zdaj pa s pohodovskim naukom še ni nič, in vemo, da nikoli ne bo nič. Prava Jugoslavija ne bo nikoli imela in ne bo mogla imeti zakona, ki bo govoril o glavnem in o postranskih državnih jezikih. Kajti v tem hipu bi prenehala biti Jugoslavija.

Mikalo bi še človeka, da bi h koncu preskusil pohodovsko znanje z ljudskošolskim vprašanjem, katere dežele spadajo k Balkanu, na katerem se baje povsod govori srbskohrvaški jezik. Rumunija, Turčija, Bolgarija, Grčija, Albanija?

No, »Pohod« bi že tudi za ta primer izumil kakšen primeren zemljepis. Kajti očitno je njegov zemljepis prav tako posebne zvrsti, kakor njegov nauk o glavnih in postranskih državnih jezikih. In nekako tiste kakovosti tudi.

OPAZOVALEC

Mimogrede

— O »globljem« pomenu in o »uspehu« velike letalske nesreče 12. t. m. na Studencu pri Ljubljani piše ljubljansko »Jutro« (14. t. m.) takole: »Nesreča na Ljubljanskem polju je nekaj nepremagljivega za naše duše, poraz človeka pred nasilnimi močmi prirode. Ali samo v velikih razmerah se lahko godijo velike katastrofe. Ime Ljubljane, tega neznatnega mesteca, in ime Slovenije, te pred svetom neznane deželice, gori v evropski javnosti v zvezi s poročilom o katastrofi na Ljubljanskem polju. Prispevali smo svoj delež kulturni in civilizatorični borbi za osvojitev zemlje in neba.« — Če se ne bi bila zgodila ta velika nesreča, bi bili Ljubljana in Slovenija še zmerom neznani imeni v svetu. Tako meni »Jutro«. In tako zanosno deklamira ob tej katastrofi, češ, da se nam je ni treba sramovati, ker je velika. Velike katastrofe pa da se dogajajo le v velikih razmerah. »Jutro« se je ob ruševinah velikega letala in ob osmih mrtvih ljudeh vzravnalo, češ, kdor zna, pa zna!

»Slovenija« nima namena ustanavljati politično skupino in delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dognanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih proglašamo kot vodilna in bi nam tudi morali biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vljudno vabimo, da nas gmotno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

— V predzadnji številki našega lista smo na tem mestu zapisali izjavo Vandervelda na pariški socialistični konferenci o demokraciji ter pripomnili, da so nemški socialni demokratje vodili nemško demokracijo precej let in da se je iz nje izvalil Hitler. Proti temu zapisku se je oglasila »Delavska politika« v svoji zadnji številki, pa čeprav smo napisali o nemški socialni demokraciji manj, kakor je zapisal srbski socialist Pavičević v članku, objavljenem v isti »Delavski politiki« pred nekaj meseci. Zato naj »Delavski politiki« odgovori »Delavska politika« sáma, in sicer z besedami, ki jih je v nji objavil socialist Pavičević v članku »Formiranje političnih strank«: »Skoraj bi rekel vse socialistične stranke v Evropi (razen Rusije) so prenesle težišče vsega svojega političnega udejstvovanja na osnove demokracije in parlamentarizma, v gospodarskem oziru pa na teren socialne politike. In baš za to so one, kadar so prišle v državi na krmilo, obavljale posle buržoazije, od taiste pa so dobivale v zameno semtertja kakšen zakončič iz sestava svojega minimalnega programa. Niti ena evropska socialistična stranka ni izkoristila svojega prihoda v vlado, da bi napravila vsaj začetek v smeri uresničevanja svojega maksimalnega programa.« To na splošno. O nemški socialni demokraciji posebej pa je zapisal Pavičević v istem članku, da je sodelovala v državni vladi in deželnih vladah skoraj polnih 14 let, da je imela prvih 10 let po vojni absolutno večino v vladi in relativno večino v parlamentu in še svojega državnega predsednika, da pa je »po zlomu vojaških sil junkerske Nemčije imela za svojo prvo dolžnost utrditi nemško politično demokracijo, dopuščajoč, da so v demokraciji ostali gospodarski faktorji, kateri so jo, izkoriščujoč to demokracijo, zadušili z njenimi lastnimi sredstvi. Ako si nočemo zakrivati resnice, potem moramo reči, da je bila nemška socialna demokracija najzaslužnejša za konsolidacijo nemške buržoazne države ... V svoji zmoti, da bo z novim osposobljenjem nemške industrije na bazi veleposesti in široke narodne demokracije, s samim gospodarskim razvojem prišlo do socializacije proizvajalnih sredstev, je nemška socialna demokracija rodila in odgojila nemški fašizem, kateri je, kakor vidimo, zaokrenil razvoj za desetletja nazaj v preteklost.« Toliko si je odgovorila »Del. politika« sáma. Pripominjamo le še to, da demokracijo cenimo, dokler je demokracija. Dandanašnji pa »demokracija prepoveduje, konfiscira, grozi in omejuje«, kakor je to zapisala »Delavska politika sama dne 16. avgusta t. l. v članku »Demokracija se spreminja«, ki smo ga ponatisnili tudi mi. To je pač najboljši dokaz, da smo z »D. p.« o teh stvareh istih misli.

„Slovenskemu (?!) Narodu“ za klobuk

Smejali smo se, ko smo brali v omenjenem ljublj. dnevniku 18. t. m. notico »Sloveniji v album«, ki napada naše opombe v zadnji številki o načinu pisanja tega dnevnika o nesreči, ki se je zgodila na ljublj. letališču pretekli teden. »Slov. Narod« nam očita, da imamo ozko obzorje, malomeščansko mentaliteto, da naj se Slovenci ne smešimo pred svetom in misli, da smo mi zoper zračni promet sploh.. Naj si zapomni »Slov. Narod«, da se mi ne smešimo ne doma in ne pred svetom, pač pa marsikdo drugi. Nam gre za to, da ohrani slovenski človek srčno kulturo in takt, ki zahteva sočutja pri vsaki nesreči s ponesrečencem in njegovimi bližnjimi, ne pa pripovedovanja, da je nesrečo zahteval »napredek«. »Napredek« namreč ni za to, da bi ljudi pehal v smrt, ampak da ustvari človeštvu blaginjo. Naj bi »Slov. Narod« raje nasvetoval, kako naj se take strašne nesreče kot se je zgodila 12. t. m. v Ljubljani preprečijo in raziskaval kje in kdo je vzrok nesreče, kot pa da pripoveduje o letalskih nesrečah na Angleškem in v Rusiji, kjer imajo pa navado, ob takih prilikah, da poiščejo krivce nesreče in takih nesreč ne štejejo za posledice »napredka«. Na »genije« in na vpliv nesreč v prometu na »usodo narodov« je pa »Slov. Narod« 18. t. m. pozabil in ni nič razložil svojega pisanja v preteklem tednu. Nam je človečnost in človeško življenje več kot to ali ono podjetje.

Nacionalistični nogomet ali Murska Sobota se smeje

Zadnje čase opazujemo v mursko-soboškem športnem življenju čudne dogodke. Športni klub »Mura«, ki obstaja že eno desetletje, je postal ali je bil že od začetka v očeh nacionalistov »madžaronski« klub. Pa se jim je zahotelo po novem, če ne jugoslovenskem, pa vsaj slovenskem klubu. Zato so se zbrali v Sokolskem domu in ustanovili »Panonijo«, naziv, ki bi vsekakor mnogo povedal, če bi ga bili tisti, ki se pod njim skrivajo in nastopajo, res vredni.

Kar se tiče očitka »madžaronstva«, moram takoj pripomniti, da mu je tukaj izpostavljen vsakdo, ki si drzne na cesti izpregovoriti madžarsko besedo; edina izjema je nacionalist. Na takih periferijah, kakor je Slovenska Krajina, so nacionalisti mnogo bolj zaslepljeni, kakor v notranjosti države, in prav zaradi tega ne spoznavajo, da z glavo ne moreš skozi zid, da peščica kričačev ne more komandirati množicam, ki jim blodijo po glavi vse hujše skrbi kakor pa visoko doneče, junaško frazerstvo v tem in onem; prav v tem je vzrok, da si včasih skuhajo kašo, ki je razen nacionalista sam hudir ne bi mogel snesti.

Drugič: **»Mura« ni madžaronski klub, čeprav je nekdo učencem ex kathedra sporočil, da se je ustanovil nacionalni klub in jim svetoval, naj vstopijo vanj. »Mura« je bila in je še žalibog ostala do danes klub domačinov, torej ne madžaronov!** Tega pa ni sama kriva: Njena dolžnost ni bila, da bi »prišleke« na kolenih prosila, naj vstopijo vanjo! Bila pa je dolžnost zadnjih, da se vsilijo vanjo! Nacionalisti tega seveda niso razumeli, zato so čutili potrebo po posebnem klubu. S svojo nesrečno roko so segli po plugu in zaorali globoko brazdo v tukajšnje narodno življenje: rodila se je »Panonija« in z njo se je razklala Murska Sobota na dva dela. Bilo je jasno: odslej bodo imeli vsakega, ki vstopi v »Muro«, za madžarona, in narobe. Ali kaj takega v Slovenski Krajini potrebujemo? Ne! Pač pa pri nas nacionalisti nujno potrebujejo sovražni tabor, in če ga ni, ga ustvarijo, ker se sicer nimajo v nikogar zaletavati.

Toda posledice danes hvala bogu vendar niso tako tragične, oziroma so za nacionaliste toli tragičnejše in sramotnejše. Ljudje, ki so se med tekmo zgražali in so besneli, ko je kakšen igralec »Mure« izgovoril madžarsko besedo, jih morajo zdaj, ko imajo »nacionalni« klub, požirati za cele knjige ... 15. t. m. se je namreč odigrala kvalifikacijska tekma med »Panonijo« in »Železničarjem«. Pri rdeče-modri »Panoniji« je igral le eden domačin, ostali igralci so bili zbrani od vseh vetrov, največ iz Dolnje Lendave, Beltincev itd.; med njim so bili trije celo madžarski državljani, ki se mude pri sorodnikih ... Med igro smo slišali bore malo slovenskih besed. Kraljevala je madžaršcina v taki meri, kakor se to pri »Muri«, katere igralci govore v prekmurščini, že dolgo ni dogodilo. Eden izmed inspiratorjev »Panonije« je govoril z lendavskimi gosti seveda madžarski. Isti nacionalist je bil navzoč tudi pri pogostitvi v restavraciji po-

stoma neslovenske naglase in dajala slovenskim besedam neslovenske končnice.

Komavlijeva (Blažena) je svojo vlogo odrdrala, vživela se vanjo ni na noben način. S svojo deklamacijo je odbijala.

Scenerija, delo akad. slikarja Vavpotiča, je bila dobra, iluminacija posrečena. Režija je v glavnem zadovoljila, le prvo dejanje s konji je bilo slabo. Neosedlani, težki konji sami že nikakor niso odgovarjali, poleg tega pa niti eden od igralcev ni znal j a h a t i. Zato mislim, da bi bilo bolje, če bi prizori na konjih odpadli: igralci naj bi pred gradom takoj razjahali, kot so to verjetno delali tudi celjski grofje in naj bi se prvo dejanje tudi že vsaj deloma (razen razgovorov med Joštom in Heričem seveda) odigralo na zemlji. Kostumi, ki jih je posodilo ljubljansko Narodno gledališče, so bili zelo slabi. Glasbe, ki jo je nalašč za to uprizoritev napisal g. Karlo Sancin, gledalci menda ne bi zelo pogrešali, četudi je ne bi bilo, o čemer smo se mogli prepričati pri popoldanski predstavi v nedeljo, od katere so godbeniki radi nekih nesporazumljenj izostali.

Mnogo ljudi se je v Celju že ukvarjalo s teatrom, nihče pa še ni ničesar ustvaril. Košiču gre vse priznanje. Dal je Celju nekaj velikega in lepega. Treba je le vztrajati in uspeh je zagotovljen. Prosimo vas le, bodite brezobzirni, čistite in izbirajte, ločite ljuljko od pšenice! Če boste odslej delali v tem pravcu, u p a m o, da bomo prihodnje leto, ko boste uprizorili drugi del Novačanove trilogije (Celjska kronika), njegovega FRIDERIKA, ki je, kakor čujem, že dopisan, mogli vsi trditi o n o najvažnejše, česar nam žal pri teh predstavah ni bilo mogoče, d a s m o ž i v e l i z v a m i.

Celjan.

Ivan Vuk: V znamenju Halleyeve repatice.

V založbi časopisa »Delavec« v Ljubljani je izšla pred kratkim knjižica delavskega pisatelja Ivana Vuka »V znamenju Halleyeve repatice«, kjer popisuje pisatelj težko pot in hrepenenje vojnega ujetnika v Rusiji. Knjigo je okusno opremil in ilustriral Ljubivoj Ravnikar. Naroča se pri upravi lista »Delavec« poštni predal 290 (ali v Delavski zbornici) in stane broširana 16 Din, vezana v platno pa 25 Din.

slanca Benka, kjer so gostje govorili madžarski. Še več: revež je moral poslušati madžarske nacionalne pesmi... Tudi precej osoljeni madžarski vzkliki so »padali«, ki niso veljali Jugoslaviji. Muraši« si kaj takega nikoli niso dovoljevali.

Evo, prosim, »nacionalni klub«! V kakem skladu je vse to s smotrom, ki si ga je postavil, lahko razume vsak nacionalist. Mogoče se opravičuje, da je bilo treba postaviti klub na noge s kakršnimikoli metodami in da bo sčasoma vse v redu. Ali se bo mogoče zdaj vendarle prepričal, da »Mura« ni klub madžaronov. Sicer pa ostane še eno »izmuzništče«: »Panonija« je prišla na svet iz gole potrebe po športni konkurenci. Le žal, da smo komedij že do grla siti.

R.

MALI ZAPISKI

Prepovedan list.

Minister za notranje zadeve je prepovedal, uvažati in širiti v naši državi list Del American Magyar Orszag, ki izhaja v Buenos Airesih v Južni Ameriki.

Nova stranka.

Poročali smo že, da propagira »Pobeda«, glasilo bivših članov »Orjune«, novo stranko. To propagando nadaljuje v zadnji številki in prav nič ne prikriva svojega prepričanja, da sedanja vsedržavna stranka ni po njeni volji. Takole pravi:

»In na to veliko delo hoče nova stranka z novimi, svežimi silami, ki so prepojene modernih, praktičnih idej najnovejšega časa. Zato že sedaj pozivamo vse prave in poštene Jugoslovane, da ko bo v kratkem nova stranka postavljena na trdno podlago, da jej pristopajo v čim večjem številu zato, da z združenimi močmi rešimo domovino propasti in da si pripravimo boljšo bodočnost ter si tako zagotovimo naš obstoj!

Ostavko je podala

na drž. službo pisateljica ga. Milena Premru-Mohorič, profesorica na državni gimnaziji v Kranju, ki je bila premeščena na gimnazijo v Bjelovarju na Hrvaškem.

Ob Pleteršnikovi slavnosti v Pišecah pri Brežicah

je bila zastopana po govornikih vsa Slovenija razen Prekmurcev in beneških Slovencev: cerkveni govor je imel profesor **Janko Mlakar** (Kranjec), na grobu je govoril župnik dr. Toplak (Štajerc); pri odkritju spominske plošče pa poleg domačinov gostje: profesor **dr. Arneje** (Korošec), profesor **Čopič** (Primorec) ter ravnatelja **dr. Debevec** in **dr. Lončar** (Kranjca).

Zveza jugoslovanskhi emigrantskih organizacij.

zboruje v nedeljo dne 24. septembra t. l. ob ½10. uri v prostorih Delavske zbornice v Ljubljani. Na zborovanju se bo glasom dnevnega reda razpravljalo zlasti o položaju Slovencev in Hrvatov v Italiji in slovenskih in hrvaških emigrantov v Jugoslaviji.

»Slovenija« nima namena ustanavljati politično skupino ali delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dognanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih proglašamo kot vodilna in bi nam tudi morala biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vljudno vabimo, da nas tvarno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(55. nadaljevanje.)

V zadnjih trenutkih je zahteval katoliškega duhovnika, »da bi ne umrl kot pes«. A doktorja Antommarchija, ko se je ta nasmehnil nad njegovimi besedami duhovniku: »Umreti hočem, kot dober katoličan«, — je pognal iz sobe.[26]

Umiram v apostolski rimski veri, v katere naročju sem se rodil,« je rekel Napoleon v oporoki. Ali je to resnica, ali ni resnica? Tega tudi sam ne ve. Vendar ni nobenega dvoma, da se okoli tega, ne katoličanstva, celo krščanstva ne, ampak samega Kristusa, — s kom pa se bojuje, če ne z njim, koga naj premaga, če ne njega, da postane »največji izmed ljudi na zemlji«, vladar sveta? — okoli samega Kristusa se giblje vsa njegova nočna duša, ta velikanska misel, v kateri »ves živi«.

»Vedno sam sredi ljudi, se vračam domov, da bi sanjaril sam s samim seboj in se prepuščal otožnosti,« piše v svojem dnevniku 3. maja 1786. leta sedemnajstletni artilerijski podporočnik Bonaparte v svoji siromašni sobici. — »O čem bom danes sanjal? O smrti. Ob zarji svojih dni bi lahko upal, da bom še dolgo živel... in bil srečen. Kakšna brezumnost me sili, da si želim konca? Res, kaj naj delam na tem svetu?... Kako so ljudje daleč od narave! Kako so nizkotni, majhni, zaničevanja vredni... Življenje mi je v breme, ker so ljudje, s katerimi živim in bom bržkone vedno živel, tako malo podobni meni, kakor mesečna svetloba sončni.[27]

Kaj pa je vendar storil ta mali praporščak, da je tako preziral ljudi? In kaj pomeni to: vsi ljudje so »mesečna svetloba«, a on sam je »sončna«? Tega ne vemo mi, toda ve Nietzsche: »Napoleon je bil poslednja utelesba sončnega boga Apolona.« Ve tudi Goethe: »Napoleonovo življenje je življenje polboga: vse je živožarno,« — sončno. Ali morebiti ve to bolje od vseh tisti stari grenadir, ki je korakal v vrsti s cesarjem ob Berezini pri mrazu dvajsetih stopinj: »Mar te zebe, prijatelj moj?« — »Ne, vladar, kadar vas gledam, mi je toplo!« Ta grenadir ve, čuti z vsem svojim premirajočim telesom, da so vsi ljudje mrzli, »mesečni«, le cesar sam je topel, »sončen«.

Dan Borodina, 7. septembra, ki je odločil usodo ruske vojne, a morebiti tudi vsega napoleonovskega cesarstva, je padel na dan jesenskega enakonočja, ko se vrača sonce k zimi. Tega dne je bil Napoleon bolan. »Prvi dnevi enakonočja so slabo vplivali manj,« pojasnjuje Ségur.[28] Vedno je čutil skrivnostno vez svojega telesa s soncem. »Tvoje telo je sončna svetloba; tvoji udi so žarki bleščeči. Zares, iz sonca si prišel, kakor otrok iz materinega telesa!« se je oznanjalo pri jutranji molitvi egiptovskega kralja Ahenatona, sina sonca. A čez tri in pol tisoč let se poklanjajo ljudje pri ognjenih večernicah drugemu »sončnemu sinu« — »austerliškemu soncu« — cesarju samemu.

Prav tam, v auxonneskih vojaščinah, nekaj let po teh vrstah o »mesečnih« in »sončnih« ljudeh, piše čudno povest, podobno prividu, a morebiti tudi res. privid: v tem času je bolen za mrzlico auxonneskih močvirij.

Povest govori o korziškem maščevanju, vendetti, nad celim narodom — Francozi. Takrat jih je sovražil zaradi zatiranja Korzike in ljubil svoje bodoče najhujše sovražnike, Angleže, ker so pomagali Korzičanom v vojni za osvobojenje.

Ko je Anglež, o katerem govori povest, plul na ladji iz Livorna na Špansko, ga je zaneslo na neobljuden otoček, nedaleč od Korzike, nepristopno skalo, z večnim kipenjem divjih valov. Tu se često razbijajo ladje; od česar je tudi otoček bržkone dobil svoje zlovešče ime: Gorgona. Toda Anglež, otožen človek, je navdušen nad divjo mikavnostjo tega kraja. »Še nikoli ni prebival človek v takem puščobnem zavetišču... Tu bi mogel biti, če že ne srečen, vsaj moder in miren.« S temi mislimi je zaspal po noči, v šatoru; kar se je mahoma prebudil od bleska, plamena in krika: »Umri nesrečnik!« Šator je zgorel. Komaj se reši iz ognja in zve, da ga je hotela sežgati mlada deklica, hči starčka, edinega prebivalca Gorgone. Ko je starček zvedel, da je Anglež, ga sprejme kakor zaželenega gosta in mu pripoveduje svoje življenje.

Korzičan je; mnogo let se je bojeval z podjarmitelji Korzike, Genovčani, Avstrijci, Francozi. Ko so ti zadnji dokončno zavladali nad otokom in mu pobili očeta, mater, ženo in vse otroke, razen ene hčerke, ki se je zgubila neznano kam, je zapustil Korziko in se preselil na otok Gorgono, kjer je po raznih prigodah našel svojo hčerko. Tu živita zdaj kot divjaka v razvalinah starega samostana in se hranita z želodi in ribami. »Bridkosti so mi omrazile sončno svetlobo. Sonce mi nikoli ne sije. Na zrak zahajam samo po noči, da mi ne trga srca pogled na gore, kjer so prebivali nekoč svobodni predniki moji... Prisegel sem pri svojem altarju (menda je to altar samostanske kapelice v tistih razvalinah, kjer živita), prisegel sem, da ne prizanesem niti enemu Francozu. Kadar se razbijajo njihove ladje ob gorgonskih skalah, rešujeva poginjajoče kot ljudi in jih ubijava kot Francoze.«

»Lani tu malodani poginila francoska poštna ladja. Strašno vpitje poginjajočih je vzbudilo moje sočutje... Podnetil sem velik ogenj okoli kraja, kjer so mogli pristati, in sem jih tako rešil... Toda kaj mislite, s čim so se mi zahvalili? Ko so zvedeli, da sem Korzičan, so me zgrabili in ukovali v verige... Tako sem bil kaznovan za svojo slabost. Razsrjeni predniki so se mi maščevali za svoje nemaščevane sence. Ko pa je Bog videl moj kes, me je rešil. Ladja je bila zadrževana sedem dni. Vsa voda jim je pošla. Zvedeti je bilo treba, kje je studenec, in obetali so mi svobodo, sneli so mi verige. Izrabil sem ta trenutek in zabodel sem bodalo v srce enemu izmed dveh svojih spremljevalcev. Takrat sem prvič zagledal sonce, — kako živožarno je bilo! Moja hči je ostala zvezana na ladji. Oblekel sem se v obleko enega izmed vojščakov, ki sem jih bil ubil, oborožil se z dvema samokresoma, ki sem mu jih bil vzel, s sabljo in svojimi bodali in šel na ladjo. Prvi moji žrtvi sta bili kapitan in mornarski učenec. Potem sem pobil tudi vse druge... Privlekla sva trupla ubitih k vznožju altarja in jih tam sežgala. To novo kadilo je menda bilo dopadljivo Bogu.«[29]

Novo kadilo? Ne, zelo staro. Samo predavne gorgonske skale pomnijo tiste čase, ko so prinašali človeške žrtve Molohu, Balu, Šamašu in drugim bogovom sonca, še bolj starim, — morebiti predzgodovinske, predpotopne starodavnosti. Zdaj pa skruni ta krvava žrtev tudi krščanski altar, kjer so prinašali nekoč samo nekrvavo žrtev. Človek ne vidi sonca, živi v temi, dokler ne zasadi noža v srce človeške žrtve, kakor Molohov žrec: šele takrat zasije spet zanj živožarno.

»Če bi si moral izbrati vero, bi obožil sonce, ker to oživlja vse: to je resnični bog zemlje,« pravi Napoleon na Sv. Heleni, in izgovarja te besede malomarno, kakor slučajno, a v resnici mu prihajajo iz najglobljih srčnih globočin.[30]

»Mesečna« boginja Razuma, ki sta ji tudi prinašala človeške žrtve Robespierre in Marat, kako bleda in brezkrvna je pred tem Napoleonovim sončnim bogom. »Tak človek, kakor jaz, pljuje na življenje milijona ljudi.« Milijon človeških žrtev je že prinesel, in koliko bi jih bil še prinesel, če bi bil postal vladar sveta!

Le preveč je razumljivo, da človek, v čigar duši se pode kakor meteorji po noči take misli, razbeljeni balvani, ni Korzičan, ne Italijan, ne Francoz, niti sploh Evropec ni, celo ne človek našega svetovno-zgodovinskega, a morebiti tudi ne našega kozmičnega »veka« — eona. Zarojenec drugih vekov, »sončnih«, se duši v tem »mesečnem« veku, kjer je tudi ostarelo sonce bledo, kakor mesec. Nepričakovano tlači ljudi s svojo trlepno velikostjo, kot predpotopna pošast.

»Civilizacija mu je bila vedno nekoliko osebna sovražnica,« je rekel Talleyrand o Napoleonu.[31] Samo od zunaj — nekoliko, a od znotraj morda zelo mnogo.

Vsaka civilizacija, a zlasti evropska, je »dogovor«, »spodobnost«, »dobra vzgoja«. — »Kakšna škoda, da je tako velik mož tako slabo vzgojen!« mu je odgovoril nekoč Talleyrand, seveda za njegovim hrbtom, na njegovo prostaško zmerjanje.[32] »Manjka mu vzgoje in primernega obnašanja«, pravi gospa Rémusat, Talleyrandova zaupnica. »Ne zna ne stopiti v sobo, ne priti iz nje, ne pokloniti se, ne vstati, ne sesti. Vse njegove kretnje so rezke in robate; prav tako njegov način govorjenja... Sploh je vsako stalno pravilo zanj neznosno — utesnjujoče; vsaka prostopašnost se mu dopada kakor zmaga; nikoli se ni hotel ničemur podrediti, celo slovnici ne.«[33] Še obleki ne; sam se ne zna oblačiti: komorni strežaj ga oblači, kot otroka, ko pa se slači zvečer, trga nepotrpežljivo obleko raz sebe in jo meče po tleh, kakor nevajeno in nepotrebno breme; naravno stanje njegovega telesa je starodavna, čista in nesramežljiva nagota.[34]

Civilizacija je »dobri okus«. — »Aha, dobri okus, to je tudi ena od tistih imenitnih besedic, ki jih ne priznavam!«[35] — »Dobri okus je vaš osebni sovražnik. Če bi se ga mogli znebiti s topovi, bi ga že davno več ne bilo,« mu pravi Talleyrand.[36] Talleyrandu se zdi, da Napoleon ne zna biti »civiliziran«; toda morebiti tega sploh noče. »Vi, gospod, ste gnoj v svileni nogavici!« je dejal nekoč Talleyrandu. Toda morebiti je vsa evropska »civilizacija« za Napoleona prav takšen »gnoj«. »Če grem mimo vse te abotnosti, bi včasih najraje brez obotave pograbil vse skupaj za rep in poslal k vragu!« bi rekel lahko kot Raskolnikov.

»Svoboden polet v prostranstvu, to je tisto, kar rabijo taka krila. Tu umre; odriniti mora odtod,« pripominja neka vrstnica tik pred njegovim odhodom v Egipet. Tudi sam vidi, da mora bežati: »Ta Pariz me duši, kakor svinčen plašč.«[37] Ne samo Pariz, ampak vsa evropska civilizacija.

Odtod tudi njegov beg na Vzhod. »V Egiptu sem se čutil osvobojenega od civilizacije, ki utesnjuje pot... To je bila najlepša doba mojega življenja, ker je bila najidealnejša. Toda usoda je odločila drugače... Moral sem se vrniti v resničnost družabnega reda.« V evropsko civilizacijo — »svilnato nogovico z gnojem«.

Zato tudi ljubi vojno. »Vojna je naravno stanje, état naturel« — razgalitev, osvoboditev od »svinčenega plašča« civilizacije.[38]

Zato tudi ljubi revolucijo, — sovraži, ubija jo, a jo vendarle ljubi. »Marat... ljubim ga, ker je odkritosrčen. Vedno govori, kar misli. To je značaj. Sam se bojuje zoper vse.«[39]

---

[26] Masson, St. Hélène, 434, 478.
[27] Masson, Manuscrits, 5, 6.
[28] Ségur, VI. 385.
[29] Masson, Manuscrits, 382—389. Ohranil se je samo načrt povesti, poln napak, v slabi francoščini. Moral sem ga nekoliko uprostiti in razložiti: sicer bi ostala nerazumljiva strašna sila misli in čuvstva.
[30] Gourgaud, I. 101.
[31] Rémusat, I. 112.
[32] Lacour-Gayet, 209.
[33] Rémusat, I. 101.
[34] Antommarchi, I. 125.
[35] Lacour-Gayet, 368.
[36] Rémusat, I. 278.
[37] Abrantès, I. 15.
[38] J. Bertaut, 170.
[39] Gourgaud, I. 346.

Urednik in izdajatelj Drago Kornhauser v Ljubljani.